Book Reviews

- V. Braginsky, B.B. Parnickel, *Skazanie o Sang Bome (Hikayat Sang Boma)*, translated from the Malay by L.A. Merwarth, edited by B.B. Parnickel, Nauka Publishers, Moscow, 1973. 311 pp., L.A. Merwarth (eds.)
- L. Sluimers, J.M. Pluvier, *South-East Asia from colonialism to independence*. Kuala Lumpur etc., Oxford University Press, 1974. XXII, 571 pp., Maps.
- P.C. Emmer, Silvia W. de Groot, *Surinaamse Granmans in Afrika; vier groot-opperhoofden bezoeken het land van hun voorouders*. Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum, 1974 (Aula Paperback 28), 100 pp.
- M. Bax, H.J.M. Claessen, *Politieke Antropologie. (Terreinverkenningen in de Culturele Antropologie.)* Assen: Van Gorcum, 1974. 133 pp. plus bibliografie.
In: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 132 (1976), no: 4, Leiden, 472-482

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKINGEN

Skazanie o Sang Bome (Hikayat Sang Boma), translated from the Malay by L. A. Merwarth, edited by B. B. Parnickel, 'Nauka' Publishers, Moscow, 1973. 311 pp. Price 1 r. 22 k.

V. BRAGINSKY

The book under review is the last scholarly work by Ludmilla A. Merwarth, the pioneer of Malay philological and ethnological studies in the Soviet Union. Ludmilla A. Merwarth's scientific work was closely connected with that of both Soviet orientalists and Western European, mainly Dutch, colleagues. In 1927 she studied Malay in Paris under Gabriel Ferrand, and later continued her education in Leiden, where she made her acquaintance with such authoritative scholars as Ch. Snouck Hurgronje, W. Rassers and Ph. S. van Ronkel and was made a corresponding member of the Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

The scope of Merwarth's interest became clearly apparent from her first large work *Malaitskiy Teatr* (Malay Theatre), 1929, in which the attention was focused mainly on ritual origins of the Malay and Javanese wayang and the determination of local elements in the varied complex which it represented. Teaching constituted an important part of Merwarth's work. It may be said that the majority of present Soviet Malayists are either her direct pupils or her pupils' pupils. The last years of her life L. A. Merwarth worked hard on the translation and popularisation of Malay classics and the folklore of different peoples of Nusantara. Among her major works a Russian translation of *Hikayat Seri Rama* (1961) should be mentioned. By 1965 the first draft of a Russian translation of *Hikayat Sang Boma* was completed by her; the untimely death of the scholar delayed the final preparation of the work for publication. It is noteworthy that the last work by Ludmilla A. Merwarth, like her first, was devoted to a piece of literature closely related to the wayang.

The work left unfinished by the teacher was completed by Ludmilla A. Merwarth's pupil Boris B. Parnickel. After comparison of the text of the hikayat as contained in MS Bat. Gen. 360, which had been published by Balai Pustaka and which served as a basis for Merwarth's translation, with Leiden MSS Cod. Or. 3256 and Cod. Or. 3220, and also with London MS Raffles Mal. 15 summarized by H. N. van der Tuuk and

published in fragments by Richard Winstedt, Parnickel was able to clarify a number of obscure passages in the translation. In addition he provided it with a preface, indexes and a very valuable and detailed commentary of a cultural and historical nature, which not only explains numerous practical difficulties of the text but also provides a basis for determining to some extent the relations between *Hikayat Sang Boma* (HSB) and Sanskrit, Javanese and other Malay literary works (*Mahabharata*, *Bhomakavya*, *Hikayat Seri Rama*, and others).

In our opinion, the most convincing part of the preface by Parnickel¹ is that which is devoted to proving the hypothesis of the predominance of HSB over *Bhomakavya* through the wayang. With this idea as point of departure, Boris B. Parnickel tries to establish the place and time of origin of this monument of Malay literature. He suggests the possibility that HSB was composed at the beginning of the 17th century in the bilingual milieu of one of the coastal towns of East Java, where at about the same time *Serat Kanda*, which, as was noted by R. M. Ng. Poerbatjaraka, incorporated comic intermezzos in Malay, was compiled on the basis of the wayang tradition. With the aim of establishing the place and time of origin of HSB with greater precision, Parnickel turns to the mythological basis of wayang plays, and with the aid of Rassers' theory comes to the conclusion that in HSB the structure of the universal polysemantic dualistic myth may be reflected, into which structure 'the most diverse social controversies may be fitted'. In yet another respect HSB may be viewed as an agricultural myth, representing a ritual combat between the future crop and that already harvested, or as a suite between the terrestrial and the subterrestrial worlds.

An analysis of the dualistic myth on which HSB is supposedly based brings Parnickel to his most ingenious hypothesis, which is meant to confirm the suggested dating and localization of HSB.² Basing his analysis on C. C. Berg's theory of the 'optativus' in traditional Javanese historiography, B. B. Parnickel interprets HSB and the myth of Watu Gunung in *Babad Tanah Jawi* (WG) as two opposed versions of a Javanese state myth which served to provide an ideological basis for certain claims to sovereignty in Java. More precisely, HSB furnishes ideological support for the claim to domination over the island of the

¹ A more detailed exposition of the principal ideas expressed in this preface by Boris B. Parnickel may be found in his two articles: "Transformatsia i pereosmyslenie zaimstvovannogo literaturnogo materiala (Indiyskie epicheskie geroi v Nusantara)" (The transformation and reinterpretation of borrowed literary material (Indian epic personages in Nusantara)) in *Tipologia i vzaimosvyazi srednevekovykh literatur Vostoka i Zapada* (Typology and interrelations of Medieval literatures of East and West), Moscow, 1974, pp. 323-378; and 'Otnositelno polisemantichnosti malayskoyazychnoy 'Povesti o Sang Bome'' (concerning the polymanticity of the Malay Hikayat Sang Boma) in *Tipologicheskie issledovaniya po folkloru* (Typological studies in folklore), Moscow, 1975, pp. 275-292.

² For the argumentation in support of this hypothesis the article 'Concerning the polysemanticity . . .', was referred to.

confederation of coastal principalities under the leadership of Surabaya, whereas WG corroborates Mataram's claims in this respect. B. B. Parnickel demonstrates a certain structural similarity between the plots of the two works and a striking difference between their endings (in HSB Krishna, Vishnu's avatara, triumphs over the chthonic Boma, who is subsequently buried in the womb of mother-earth; conversely, in WG Vishnu is degraded to the position of 'lord of the local spirits', while Watu Gunung is taken to heaven).

Parnickel concludes from this that Surabaya, the heir of Kadiri whose dynasty traced its descent from Vihnu and was situated in the north of Java (according to Javanese tradition the north is classified as the 'upper' and 'male' principle), drew its confidence in victory from the orthodox version of the myth as reflected in HSB. As for Mataram, which proclaimed itself the successor of Majapahit — whose ruling house descended from Brahma and which was situated in the South of Java (the south being classified as the 'lower', or 'female' principle; Parnickel notes that inheritance in Mataram passed along the female line), it strove to invert the story of the traditional myth by proclaiming the triumph of the 'lower' over the 'upper' side as reflected in WG. If his hypothesis is correct, Parnickel suggests that the composition of HSB was prompted by current political conditions in Eastern Java at the beginning of the 17th century.

Although we acknowledge the originality of this hypothesis, we do not find it well-attested or definitive. Firstly, the attempt to trace the descent of the Singasari-Majapahit dynasty to Brahma alone seems somewhat far-fetched. In the *Pararaton*, Angrok is not only called Brahma's son but an avatara of Vishnu; before the crucial battle against Dandang Gendis he proclaimed himself Batara Guru (i.e., Shiva) as well, and thus seems to have fulfilled the traditional function of symbol of cosmic and social unity, i.e., neutralizer of dual oppositions. In the *Nagarakertagama*, moreover, he is directly referred to as 'the son of the celebrated Girindra (i.e., Shiva)'. Secondly, the capital of Kadiri, associated with Vishnu, was situated to the south-west of the capital of Majapahit, associated with Brahma, according to Parnickel (that is to say, geographically the position of Kadiri was analogous to that of Mataram, and the position of Majapahit to that of Surabaya, and not otherwise, as Parnickel supposes). In our opinion, this circumstance reduces the plausibility of the argumentation on the basis of geographical factors. Thirdly, from Senapati down to Amangkurat I, that is, in the period under discussion, succession in Mataram was paternal, which compels one to reject the argument of the association of Mataram with the 'female' principle. Finally, while in WG Vishnu defeats Watu Gunung with ease, in HSB Krishna ceases the fight against Boma at a crucial point to begin the pursuit of Palasara, and Boma is defeated not by Krishna but by Hanuman, who also possesses certain chthonic characteristics. It is he who saves Samba from death by fire, while Samba's resurrection is effected by Semar — a manifest representative of the 'chthonic party' (Parnickel's term). It may thus be inferred that

the role played by the 'chthonic party' in Yadava's victory over Boma in HSB is very considerable, which is hardly reconcilable with Parnickel's hypothesis. As regards the motif of Batara Guru's dislike for the son of Vishnu/Krishna, it is to be found in both works, and at least in *Babad Tanah Jawi* is prompted not by the 'initiation myth' (as suggested by Parnickel with reference to HSB, see the footnotes to pp. 295, 262), but by the 'incest motif', i.e., the fact that Vishnu's son was by the princess of Mendang (Śri), whom Batara Guru had wanted to marry himself.

Thus the hypothesis put forward by Parnickel needs further elaboration and argumentation. Meanwhile, in any attempt at establishing the place of origin of HSB, one ought to consider, along with the north-east coast of Java, the numerous other centres of traditional Javanese-Malay literary activity (including Malacca, where according to Sir Richard Winstedt HSB had its origin, and where according to T. Pires Javanese-style shadow plays were also popular). On the whole Parnickel's analysis of the various mythological aspects of HSB is highly interesting, and, in our opinion, not open to serious objections. We do feel, however, that this analysis is too much restricted to the problem of the genesis of certain narrative motifs in HSB and, to some extent, its structure and does not give enough attention to the question of its *topical* interest to the contemporary 17th-19th century Malay-reading milieu in which it functioned. It may be supposed that the meaning of the myth reflected in HSB, as in many other hikayats, was to a large extent lost in this milieu, and that the originally mythological pattern having become devoid of its content, gradually grew into a convenient mould in which to arrange a wide variety of narrative themes and motifs whereby prominence and priority came to be given to the purely literary aspects, or the *artistic value* (of course in the sense in which the word is applicable to Medieval Malay literature) of the hikayat.

With this in mind, we cannot avoid mentioning that, despite the indubitable importance of genetic problems as well as problems in connection with the ancient archetypes subconsciously and semi-consciously reflected in literary works, great and possibly greater significance should be attached to the problem of the tasks which Malay-writing authors *consciously* set themselves and of the functions which Malay-language literature actually still fulfilled in the 16th-19th centuries. It is perfectly clear that for the literary historian, alongside the danger of modernization of the subject investigated, there also exists the danger of its archaization. Only a reconstruction of the internal values and self-consciousness of Malay literature, based on an analysis of both the style and structure of the literary works themselves and certain 'literary norms' (in the widest possible sense of the word) implicit therein, will help to obviate both dangers and to see Malay literature in the right historical perspective. That is why we agree up to a point with the following statement by Sir Richard Winstedt: "But whether the primitive kernel is a sun and moon myth is nearly as immaterial to the student of pure literature as speculation whether the four kingdoms of these tales, Kuripan, Daha, Singasari and Gagelang, are reminiscent of four early exogamous tribes. Nor

again need the student of literature be greatly concerned over historical allusions".³

The authors and copyists of hikayats have left quite clear evidence in the introductions to their works of what the Malay-reading milieu looked for and appreciated in their literature. Such introductions are generally of two kinds. Either, as in *Hikayat Inderaputera*, *Hikayat Andaken Penurat*, *Hikayat Cekelwanengpati*, etc., they inform the readers that the following text is of the nature of a romance of the "éducation sentimentale" type — a guide in lofty love and a consoler in misfortunes in love — or, as in *Hikayat Isma Yatim* and *Hikayat Syah Merdan*, they state that the hikayat is a repository of wisdom which allows the reader or listener to attain to perfection on all paths of human activity. "If it brings one onto the Path of Knowledge of Allah Most High, then perfection of faith is the name (of its virtue); if it brings one onto the path of kings, then perfection of statesmanship is the name; if it brings one to the path of the Law of our Chief, the Prophet Muhammad (may God bless and redeem him!), then shari'at is the name; if it brings one to the pleasures of youth, then masculine perfection is the name".⁴

Malay hikayats had yet another, and no less important, *aesthetic function*, that is, the conveyance through a work of literature of a sense of the beauty in human behaviour and the surrounding world. To corroborate this statement, we need only refer to the stereotyped introductory formulae of hikayats. These formulae speak of an 'unusual beauty' of the words making up the hikayats in question, or the 'unparalleled beauty' of the stories contained therein (see, for example, the introduction to the Jakarta MS Br. 1 of HSB). Quite common are the descriptions of the aesthetic perception of reality in turn associated with literature in the hikayats themselves, for example, in *Hikayat Inderaputera* we read: "The plain was covered with grass, whose colour was like emerald. And Inderaputera reached a plain where a mountain of unusual beauty towered, a brook of cool water running down its slopes and its foot grown with trees of diverse shapes and colours. And then Inderaputera listened to the rustling (of the trees), and it was like a resounding chorus in which some men were chanting sha'irs, others were singing pantuns, and others again reciting madahs (laudatory poems) (my own italics). And Inderaputera stopped to contemplate the unusual beauties of God Most High. After this he praised Allah . . .".⁵

As is clear from the above-quoted passage, an aesthetic experience might merge with one of a religious nature — this phenomenon being characteristic for the medieval kind of syncretic perception generally — though a special aesthetic aspect of religious experience is doubtless always present. This aesthetic aspect has been convincingly demon-

³ Sir Richard Winstedt, 'A History of Classical Malay Literature', JMBRAS, vol. 31, Pt 3, Singapore, 1961, p. 51.

⁴ Leiden MS., Klinkert 28, p. 1.

⁵ *Hikayat Inderaputera*, Kuala Lumpur, 1965, pp. 26-27.

strated for Old Javanese literature by P. Zoetmulder in his recently published book *Kalangwan*. The characteristic ways of creating and experiencing beauty in Malay belles-lettres are still awaiting exploration. This is especially true for HSB, which, with the rare expressiveness — for the hikayat tradition — of its descriptions of such things as a solitary hermit's abode, the anguish of a lonely princess on a moon-lit night, a fire in Boma's capital and so on; with the liveliness and naturalness of its characters which shines through through all the formality of their behaviour as prescribed by social and literary conventions; and with its unique style, provides ample scope for literary and aesthetic analysis.

Analysis of this sort is indispensable not only for the literary-historical purpose of determining the place which HSB, due to the curious fusion in it of elements of the kakawin, wayang and hikayat traditions, occupies in the synthesis represented by Malay literature. This kind of analysis is also essential to the ordinary reader (and judging by the number of copies published of the translation of HSB, it is not aimed exclusively at specialists in Malay literature) to help him translate one particular aesthetic system into the language of another, and appreciate and evaluate Malay literature in its own right. A treatment of HSB as a piece of literature would necessarily pose the problem of how to do justice to the stylistic structure of the hikayat narrative, which, according to the author of the preface to one collection of hikayats,⁶ could put the listeners in an ecstatic state due to the beauty of its rhythmic intonation. This procedure might furthermore relieve the commentaries on the translations of their somewhat superfluous 'ethnologism'.

Thus in the commentary on the episode describing Januwati's longing for her beloved and the sportings of the court maidens to try and dispel her sorrow (p. 98), Parnickel writes: "The walks and the singing on full moon nights described here used to constitute a widespread ritual in Java, described by Ma Huan, the secretary of . . . Chang He, in 1416". We are far from denying possible ritualistic origins of the episode in question, but can hardly avoid mentioning that descriptions like this were an integral aesthetic feature already of kakawins,⁷ and fulfil a definite aesthetic and psychological function in HSB.

To quote another example: about the scene which describes how, upon learning of the approach of Samba's funeral procession, his mother Jambuvati and his wife Tunjung Sari run out of the palace, 'forgetting to pin up their hair, so that it fell down their shoulders, reaching down to the ground' (p. 248), Parnickel writes, 'Here, probably, one of the elements of the burial ritual is implied for at royal funerals in Malaya people used to remove their head-dress and put their hair in disorder'. Again without attempting to deny the possibility of a ritual origin of this literary image, its purely psychological function in HSB, as in other

⁶ MS. D 446 in the collection of the Manuscript Department of the Leningrad Branch of the Institute of Oriental Studies, pp. 2-4.

⁷ P. Zoetmulder, *Kalangwan, A Survey of Old Javanese Literature*, 's-Gravenhage, 1974, p. 191.

hikayats, should be emphasized. Thus in *Hikayat Inderaputera* (p. 17) the same image is used to convey an impression of fast movement of the heroine in a context which has nothing to do with a funeral.

Unfortunately Parnickel does not touch upon the problem of the aesthetic transformation of ritual and mythological motifs in hikayats in his commentaries and preface to HSB, which is all the more surprising since he has treated the problem and made a number of interesting observations in this connection in one of his articles.

In conclusion we would like to note that the very fact that an exchange of opinions on the last work by Ludmilla A. Merwarth is taking place ten years after its completion testifies to the importance of her work and is a tribute to the memory of the scholar.

J. M. PLUVIER, *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur etc., Oxford University Press, 1974. XXII, 571 pp., Maps. Prijs Dfl 65.

L. SLUIMERS

Dit is een goed boek. Om echter te stellen, dat dit hèt boek over de onderhavige materie is, gaat o.i. wat te ver vanwege enige ernstige en minder ernstige tekortkomingen.

Pluvier begint zijn beschrijving met een uiteenzetting van de betekenis van de koloniale periode van Zuidoost-Azië, d.w.z. van het tijdvak van de westelijke dominantie over het gebied. In dit deel van zijn analyse probeert hij duidelijk te maken, dat de westerse mogendheden door middel van deze politieke dominantie ook hun eigen economische belangen dienden, zulks niet ten voordele van de bevolking in de landen van Zuidoost-Azië. Deze westerse dominantie was, zij het ongewild, oorzaak van het Zuidoost-Aziatische réveil.

Behalve door dit réveil werd de westerse dominantie ook bedreigd door de opkomst van Japan die in Zuidoost-Azië haar apotheose bereikte met de Japanse bezetting van het gebied in de jaren 1942-1945. Pluvier toont op uiterst bekwame wijze aan, dat deze bezettingen in Zuidoost-Azië krachten losmaakte, die zo sterk waren, dat na 1945 ondernomen westerse pogingen om de koloniale dominantie te herstellen op niets uitliepen. De triomf van het Zuidoost-Aziatische nationalisme met het bereiken van de onafhankelijkheid is het verschijnsel waarmee Pluvier zijn analyse besluit.

Voor ons was vooral Pluvier's indringende analyse van de Japanse periode een openbaring. Met een afstandelijkheid, die ook zijn overige werk kenmerkt, maar die hier ook wel te verwachten was,¹ toont de

¹ Vide hiervoor J. M. Pluvier, *Recent Dutch Contributions to Modern Indonesian History* in Joseph Fischer (ed.), *Foreign Values and Southeast Asian Scholarship*, Berkeley 1973, i.h.b. blz. 301.

schrijver hier aan, dat de Zuidoost-Aziatische politici geen andere keus hadden, dan tussen Japan en het westen te balanceren om zo de grootst mogelijke politieke voordelen te plukken. Zijn analyse is hier van een kwaliteit, die voor iemand, die geen toegang tot Japanse bronnen heeft, nauwelijks is te overtreffen.

Maar de hierin geïmpliceerde reserve maakt wellicht de grote zwakte van dit boek uit. Ter illustratie diene Pluvier's analyse van de Japanse periode in Burma. Pluvier heeft bijzonder goed in de gaten, dat wat de Burmezen betreft, vanaf 1942 de politieke strijd ging tussen een tweetal élites. Het ging hierbij om enerzijds de aanhang van de jurist Dr. U Ba Maw, een oudere nationalist van het Soekarno-type en anderzijds de Thakins, te vergelijken met de Indonesische pemuda, die gepersonificeerd waren in de latere Burmese Vader des Vaderlands generaal-majoor U Aung San. Pluvier toont hierbij op heldere wijze aan, dat pogingen van de Thakins om onder Japans auspiciën het heft in Burma in handen te krijgen in juni 1942 mislukten.

Wat bij de analyse van een en ander Pluvier echter ten enenmale ontgaat, is, dat deze Burmese tegenstelling samenhang met factionele twisten onder de Japanners zelf.² Hierbij hield de Japanse legerleiding zich aan het maxime dat op 20 november 1941, nog voor Pearl Harbour, was uitgegeven op de Coordinatie-Conferentie tussen de Japanse Regering en het Grote Keizerlijke Hoofdkwartier waarin o.m. in art. 8 par. 4 was bepaald:

"Ten aanzien van inheemsen en/of inlanders zullen zodanige fingerwijzingen worden gegeven, dat zij van gevoelens van vertrouwen en vriendschap jegens het keizerlijke leger zullen worden vervuld. Hierbij zal een voortijdige aanmoediging van hun onafhankelijkheidsbewegingen worden vermeden."

Deze Japanse legerleiding nu speelde op de gradualist Ba Maw. De Minami-Inlichtingendienst daarentegen had al voor Pearl Harbor contacten met een aantal Thakins gelegd, deze Thakins onafhankelijkheid beloofd en sommigen onder hen, waaronder Aung San, een militaire opleiding gegeven. Deze laatste Thakins nu vormden de kern van de Burmese Independence Army die kort na Pearl Harbor ten tijde van het begin van de Japanse invasie in Burma onder auspiciën van de Minami-Inlichtingendienst werd geformeerd.

Vanwege de volslagen chaos bij de Japanners was er in het begin dezer invasie geen Japans militair bestuur aanwezig zodat het bestuur van de bezette gebieden min of meer gedwongen aan de Minami-Inlichtingendienst moest worden overgelaten. Tegenstellingen tussen de Japanners van dit soort hadden op hun beurt weer hun wortel in vooroorlogse conflicten binnen het Japanse leger.

M.a.w., wat wij Pluvier hier verwijten, is een gebrekkig inzicht in de motieven van de koloniserende mogendheid, hier Japan. O.i. is van

² Vide hiervoor het klassieke werk van Ota Tsunezo, *Biruma ni okeru Nihon Gunseishi no Kenkyu* (Een Studie over de Geschiedenis van het Japanse Militaire Bestuur in Burma), Tokyo 1967.

eenzelfde gebrek sprake in Pluvier's nogal zwakke eerste hoofdstuk.

Pluvier ziet helder in, dat het westerse kolonialisme economische exploitatie betekende, uitgeoefend met politieke middelen. Maar hij verzuimt om een verband tussen de vormen van exploitatie en de koloniale bestuursvormen aan te brengen naar het voorbeeld van de pionierstudies van een Emerson,³ Furnivall⁴ en een Osborne.⁵

Had Pluvier zich op een meer indringende wijze met deze problematiek beziggehouden, dan zou zijn eerste hoofdstuk en daarmee zijn gehele boek wat meer structuur hebben gekregen.

Andere bezwaren van meer formele aard betreffen de afwezigheid van een notenapparaat benevens de hoge prijs. Deze beide factoren in samenhang beperken de gebruikswaarde van dit belangrijke boek in aanzienlijke mate.

Wellicht het enige waartoe dit werk bruikbaar zou kunnen zijn, is als een propaedeuse voor studenten in hetzij de Aziatische geschiedenis, hetzij de niet-westerse sociologie.

In het begin stelden we, dat Pluvier's boek voor ons niet het boek over de daar behandelde materie is. Voor ons is het boek van Benda en Bastin⁶ over dezelfde onderwerpen nog altijd het belangrijkste gebleven. Ter motivering hiervan zij verwezen naar Pluvier's lucide recensie daarvan in dit tijdschrift.⁷

SILVIA W. DE GROOT, *Surinaamse Granmans in Afrika; vier groot-opperhoofden bezoeken het land van hun voorouders*. Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum, 1974 (Aula paperback 28), 100 pp. (ISBN 90 274 5828 6). Prijs f 16,50.

P. C. EMMER

De Atlantische slavenhandel was in wezen één grote, gedwongen volksverhuizing, waardoor meer dan tien miljoen Afrikanen van Afrika naar Amerika zijn gevoerd. Langzaam komt het onderzoek naar de aard en de omvang van deze slaventransporten op gang; de geschiedenis van de slavenhandel is thans een van de bloeiendste takken aan de stam van het historisch onderzoek.

Ditzelfde is het geval met het onderzoek naar het lot van de over-

³ R. Emerson, *Malaysia. A Study in Direct and Indirect Rule*, Kuala Lumpur, 1964.

⁴ J. S. Furnivall, *Colonial Policy and Practice, A Comparative Study of Burma and Netherlands India*, New York 1956.

⁵ M. E. Osborne, *The French Presence in Cochinchina and Cambodia, Rule and Response (1859-1905)*, Ithaca 1969. Dit boek ontbreekt in Pluvier's literatuurslijst.

⁶ J. Bastin and H. Benda, *A History of Modern Southeast Asia, Colonialism, Nationalism and Decolonization*, Englewood Cliffs, 1968.

⁷ Vide *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde*, Dl. 125, pp. 506-508.

gebrachte slaven in de Nieuwe Wereld. Met name het instituut van de plantageslavernij kan zich momenteel in een overweldigende belangstelling verheugen.

Bij de bestudering van de slavenhandel en van de slavernij valt in de huidige publikaties vooral de nadruk op de economische aspecten; aan de culturele gevolgen wordt in de meeste gevallen veel minder aandacht besteed.

Het is daarom opmerkelijk, dat juist van Nederlandse zijde aan de acculturatiegevolgen van de slavenhandel en de slavernij in het Atlantische gebied een bijdrage is geleverd in de vorm van een reisverslag. In haar boek "Surinaamse Granmans in Afrika" verhaalt Dr. Silvia W. de Groot, hoe vier Surinaamse Bosnegerstamhoofden "de weg terug" aflegden en een bezoek brachten aan het gebied, van waaruit hun voorvaderen in slavernij waren weggevoerd.

Zo'n reis heeft voor een groot deel van de huidige Negerbevolking in de Amerika's nauwelijks zin: de eeuwenlange, gedwongen aanraking met andere culturen heeft haar band met het land van herkomst grotendeels verbroken. De Bosnegers in Suriname echter, die van de plantages waren weggelopen en een eigen natie vormden in de kolonie, verkeerden in dit opzicht voor de Nieuwe Wereld in een unieke, geïsoleerde positie.

Het verslag van de reis is levendig geschreven en op meesterlijke wijze wordt de geschiedenis van de slavenhandel aan de hand van het bezoek van de vier Granmans tot leven gebracht. Het boek kan in drie stukken worden ingedeeld: eerst wordt (in de uiterst leesbare ik-vorm) het bezoek van de Granmans beschreven aan Ghana, Togo, Dahomey en Nigeria. De reacties van de Surinaamse stamhoofden op de moderne Afrikaanse samenleving vormen de focus van dit gedeelte, waarbij de schrijfster ook aan het omgekeerde, de reacties van de Afrikanen, niet voorbijgaat. In het tweede gedeelte van het boek krijgt de lezer de historische achtergrondinformatie: de geschiedenis van Westafrika, van de slavenhandel en van Suriname. In het derde en laatste deel beschrijft Dr. de Groot de meningen van de Bosnegergemeenschappen over de reis na de terugkeer van de vier Granmans.

Het is duidelijk, dat binnen de honderd bladzijden van het boek niet alle aspecten van deze ambitieuze opzet even uitvoerig in het licht kunnen worden gesteld. Kritiek op dit boek leveren is ten aanzien van het middengedeelte zeker mogelijk; daarbij dient echter bedacht te worden, dat de beperkte omvang van de historische achtergrondinformatie lacunes onvermijdelijk maakt.

Toch valt het op, dat in vergelijking met de vaardig geschreven begin- en eindstukken het middendeel wat erg schematisch is uitgevallen. Het historisch overzicht van de geschiedenis van de Westkust van Afrika bevat te veel namen en te veel feiten. Het zou beter geweest zijn, als de auteur zich binnen het korte bestek van haar uiteenzetting beperkt had tot enkele grote sociaal-economische hoofdlijnen. In het gedeelte over Afrika is nagelaten een aparte bespreking te wijden aan de uitwerking van de slavenhandel op de autochtone samenleving. Bij het hoofdstuk over de geschiedenis van de slavenhandel wordt geen aandacht

geschonken aan de inhandelings- en vervoerstechniek, waarmee bovendien het wat dorre feitenrelaas verlevendigd had kunnen worden. Ook de geografische aanduiding van de belangrijkste afzetgebieden in de Amerika's ontbreekt. In het algemeen zouden betere kaarten dan de thans afgedrukte de tekst van het middengedeelte moeten ondersteunen.

Een gemiste kans bij de beschrijving van de Surinaamse Negerbevolking vormt de summieri aanduiding van de criteria, die de Afrikaanse herkomst kunnen bepalen. Juist hierbij had de schrijfster de mogelijkheid een methodologische paragraaf in te voegen, waarin zij de op Afrika en Westindië toegepaste historisch-anthropologische technieken een plaats had kunnen geven.

Echter, het ondervangen van deze kritiek zou wellicht een ander, uitvoeriger boek vereisen. Het onderhavige dient duidelijk een beperkt doel, het wil niet meer zijn dan een "case study" van de geschiedenis en de culturele antropologie van het Atlantische gebied, gepersonifieerd in de vier Surinaamse Granmans. De literatuurlijst verwijst naar uitvoerige publicaties over diverse deelaspecten van het boek. Een beredeneerde bibliografie zou hier dan ook zeker op zijn plaats zijn geweest en slechts weinig ruimte méér vergen, temeer, daar dit boek een uitstekende introductie vormt tot de studie van de Europese expansie en haar gevolgen in Afrika en in de West.

H. J. M. CLAESSEN, *Politieke Antropologie*. (Terreinverkenningen in de Culturele Antropologie.) Assen: Van Gorcum, 1974. 133 pp. plus bibliografie. Prijs Dfl. 18,75 (paperback).

M. BAX

In 1974 is de Nederlandse antropologische literatuur uitgebreid met een nieuwe serie: *Terreinverkenningen in de Culturele Antropologie*. Voor een breed publiek wil deze serie in kort bestek een overzicht geven van de terreinen waarop de antropologie zich beweegt. Het boekje van Claessen is het tweede in deze reeks. Onderhoudend en goed gedocumenteerd behandelt de schrijver enkele theoretische oriënteringen in de politieke antropologie (deel 1), de betekenis van religie, verwantschap en economie voor het politieke denken en handelen (deel 2), "Evolutie" (deel 3), en als besluit volgt een beredeneerde bibliografie. De opbouw, de indeling in delen, hoofdstukken en paragrafen, is doorgaans logisch en overzichtelijk, behalve deel 3 dat thuis hoort in deel 1, omdat het een theoretische richting (uitvoerig) behandelt. Men kan van een kort overzichtswerkje natuurlijk geen volledige terreinbehandeling verwachten, maar in een terreinverkenkend boekje dienen wèl de hoofdroutes te worden uitgezet. Daarom zou een korte behandeling van de marxistisch georiënteerde politieke antropologie zeker op zijn plaats zijn geweest.